

NOVES VIES D'UNIÓ ENTRE CINEMA I LITERATURA CATALANS

Torna-la a adaptar, Sam

La relació entre cinema i literatura, tan antiga com polèmica, ha funcionat a Catalunya amb alts i baixos importants. Els clàssics i les novel·les d'èxit han estat les víctimes més sovint vampiritzades pel cinema. Dos films ja enllestits —basats en Brossa i Foix— obren ara una nova via basada en l'avantguarda.

Carles Singla/Xavier Pérez

Des que Méliès va portar al cinema *Un viatge a la lluna* de Jules Verne, cinema i literatura s'han donat la mà infinitat de vegades i amb una immensa varietat de resultats. El cinema català, que mai fins ara s'ha caracteritzat per l'abundància d'arguments originals, ha tingut en la literatura —i sovint en la història— un recurs per a suplir aquesta falta d'imaginació. No en va, el cinema més poderós del món, l'americà, ha portat a la pantalla totes

les novel·les, contes i poemes èpics que han semblat susceptibles als productors de donar diners.

Una nova forma de llargs-metratges procedents de material literari català està a punt de ser estrenada. *És quan dormo que hi veig clar*, de Jordi Cadena, es basa en textos de J. V. Foix; Ferran Torrent ha col·laborat amb Francesc Bellmunt en l'adaptació de la seva novel·la *Un negre amb un saxo*; Manuel Cussó ha basat el seu *Entreacte* en el món poètic de Joan Brossa i el llibre *Putxa Misèria* dels valencians Arnal

i Satorre, ha estat filmat per Ventura Pons.

Dos d'aquests títols marquen, però, l'inici d'una nova tendència en la llarga i polèmica relació entre cinema i literatura. Jordi Cadena i Manuel Cussó han utilitzat el treball de dos poetes contemporanis Foix i Brossa, per fer una aportació personal a la nostra cinematografia.

Les tendències seguides fins ara pel cinema català a l'hora d'adaptar llibres anaven, d'una banda, pel camí dels clàssics, que solen acabar convertits en àlbums de cromos i, de l'altra, a la caça de l'èxit per via de l'adaptació de llibres o d'autors que havien tingut prèviament una bona acollida en el mercat. En el primer cas la majoria d'obres han donat com a resultat un recordatori per el públic del que prèviament s'havia pogut llegir. Molt poques vegades sorgia una obra amb capacitat de

fascinació cinematogràfica pròpia. En el segon cas la quasi totalitat dels textos literaris triats semblen haver estat escrits amb una visió cinematogràfica que en facilita molt la transposició.

Clàssics a la pantalla

El capítol dels clàssics adaptats té un antecedent gloriós el 1959 en la pel·lícula de Vicenç Lluch *Laia*, amb Núria Espert de protagonista i que marcava una temptació per part del cinema català de retrobar unes senyes d'identitat pròpies en un moment en què Espriu ja era especialment valorat per públic i crítica. Molt abans, en el període mut, o allarg dels anys 30, s'ha-

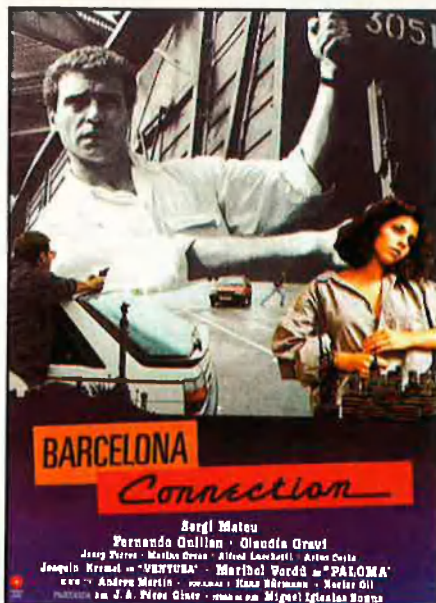
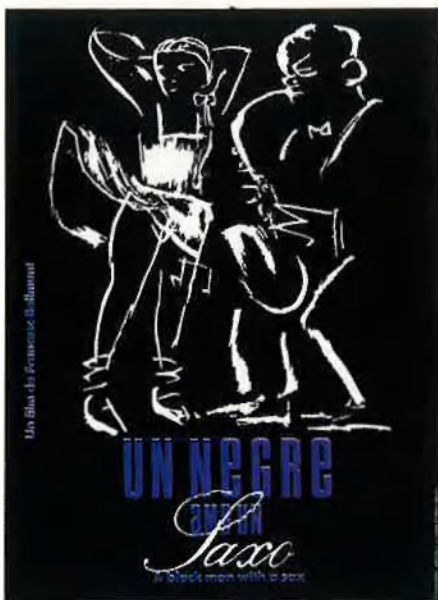
ser *Vida privada*, una adaptació correcta que va demostrar que la novel·la de Josep Maria de Sagarra ha perdut tot el poder d'escandalitzar que tenia quan es va publicar.

Entre els projectes anunciats hi ha, pel cap baix, dues noves adaptacions de clàssics, Jordi Grau posarà en imatges *La punyalada*, de Maria Vayreda, una novel·la de passions amb el bandolerisme de rerefons, mentre que Gonzalo Herralde vol atacar el vell projecte de *La febre d'or*, l'extensa novel·la de Narcís Oller, on es descriu el món de la borsa i les finances —tan de moda després de *Wall Street*— de la Barcelona del segle XIX.

Les pel·lícules que s'han realitzat a

ca s'omple la pica, de Carles Benpar sobre Jaume Fuster; *Qui t'estima, Babel?*, d'Ignasi P. Farré sobre Mercè Company i la premiada *Sinatra*, on una vegada més Francesc Betriu va posar en imatges, amb una fidelitat gairebé absoluta la novel·la de Raúl Núñez.

L'obra de Juan Marsé ha generat una sèrie de pel·lícules: *L'obscura història de la cosina Montse*, *La muchacha de la bragas de oro*, *Ultimas tardes con Teresa* i la recent *Si te dicen que caí*, amb resultats desiguals; Manuel de Pedrolo ha estat més dissortat, ja que després de l'intent, destruït per la censura, que Josep Maria Forn va

A l'esquerra, 'Vida privada'. Cartells publicitaris de l'últim cinema català.

vien fet adaptacions de dramaturgs com Guimerà o *El cafè de la Marina*, de Josep Maria de Sagarra.

De l'etapa recent, el primer títol que sobresurt és *La plaça del diamant*, on l'especialista en adaptacions —i guardonat— Francesc Betriu va fer una doble versió —cinematogràfica i televisiva— del text capital de Mercè Rodoreda. La novel·la epistolar *Bearn*, de Llorens Villalonga, va ser portada al cinema per Jaime Chávarri en una producció que deixava pel camí tota la fascinació del llibre i d'una catalanitat més aviat dubtosa. La versió parlada en mallorquí del film només es va poder veure a Mallorca i Barcelona.

L'any passat va portar a les nostres pantalles l'adaptació de *Laura a la ciutat dels sants*, dirigida per Gonzalo Herralde i amb una improbable Angela Molina interpretant l'heroïna de Miquel Llor. Un nou treball de Betriu, realitzat en format cinematogràfic però, a més, únicament per a televisió, va

partir de llibres o autors d'èxit conformen l'apartat més ampli i divers de les adaptacions cinematogràfiques catalanes. El producte arquetípic d'aquesta línia és *L'escot*, d'Antoni Verdaguier, que posava en imatges la novel·la de Maria Jaén *Amorrada al piló*. El guió va ser escrit per Verdaguier conjuntament amb el prestigiós periodista i escriptor Vicenç Villatoro. La crítica va fulminar la pel·lícula, però això no va ser obstacle perquè es convertís en una de les més taquilleres de la història del cinema català. La fórmula, aquesta vegada, va funcionar; Maria Jaén, però, guarda un record amarg de l'experiència que, segons ella mateixa afirma: «em va deixar molt cremada».

En aquest apartat s'ajunten pel·lícules en un principi tan disperses com *La senyora*, de Jordi Cadena sobre Antoni Mus; *Tatuatge*, de Bigas Luna sobre Vázquez Montalbán; *Barcelona*, de Ferran Llagostera sobre *El barcelonista* de Pep Albanell, *De mica en mi-*

fer amb *M'enterro en els fonaments* —estrenada com *La respuesta*—, J. A. Bardem va triturar *Joc brut* en un film anomenat *El poder del deseo*, protagonitzat per Marisol i Murray Head. La posterior adaptació televisiva del *Mecanoscrit del segon origen* no va millorar gens el nivell de les adaptacions anteriors.

El futur d'aquest capítol ens el portaran Bellmunt, i el seu *Un negre amb un saxo*, Ventura Pons amb *Putxa misèria*, la primera ja estrenada a la Mostra de València i la segona gairebé enllestida. La segona novel·la de Maria Jaén, *Sauna*, és el projecte que té a les mans un altre escriptor, Andreu Martín, per al seu debut com a director de cinema. Martín va veure la seva novel·la *Prótesis*, adaptada per Vicente Aranda, *Fanny Pelopaja* i ha treballat de guionista en films com *Barcelona connection* o la sèrie de TV3 *Crònica negra*.

la seva obra, però també el coneixement personal que jo tinc de Brossa, el qual vaig conèixer realitzant el curtmetratge *Màgia a Catalunya*, al qual ell va posar el text». A la pel·lícula hi ha personatges que no apareixen realment en l'obra de Brossa, però segueixen tendències típiques dels personatges de l'escriptor, com l'inventor, interpretat en el film per Fermí Reichach.

Un altre personatge és el del *strip-teasista* que, com a concepte, forma part de les seves obres. A la pel·lícula canta una cançó de tipus cabaret alemany dels anys 30 i, explica Cussó, «en altres números musicals faig un repàs per les diferents possibilitats del gènere, des de *Party Girl* fins a *Cabaret*, però no volia fer un musical».

El camí de l'avantguarda

L'estrena d'*És quan dormo que hi veig clar* —que es va veure al Festival de Barcelona— i d'*Entreacte* obrirà un nou camí en les relacions entre cinema i literatura. En cap d'aquests dos films podem parlar d'adaptacions literàries en un sentit estricte, però, en canvi, tots dos tenen en l'obra d'escriptors la seva raó d'existir. Potser el fet que tots dos autors, Foix i Brossa, hagin conreat la poesia amb un component molt avantguardista, ha determinat la reproducció dels trets experimentals tant en l'obra de Cadena com en la de Cussó.

Entreacte és un film inspirat en la poesia escènica i visual de Joan Brossa. «Quan dic inspirat —afirma Gasó—, vull dir que pren com a referència

Dalt, una escena de 'La plaça del diamant'. Baix, 'Barcelona'.

Agustí Alcoberro

Retrat de Carme en penombra

El retrat d'una dona d'avui, professora d'institut, en un moment crucial de la seva vida, escrit amb una gran sensibilitat i agudesia.

Premi Sant Jordi 1988

De venda a totes les llibreries **El Balancí, 219. 192 pàgines.**

La relació que mantenen l'inventor i el *streptecista* constitueix un dels dos nuclis argumentals d'*Entreacte*, mentre que l'altre gira entorn de la relació d'un professional de la cibèrnica i una jove, estudiant de teatre i cançó a hores lliures. Les dues històries entren en relació i mentre el màgic Hausson actua de conductor de l'entreacte, Dolly Van Doll ho fa del cabaret Belle Epoque, on s'ha rodat bona part del film.

El guió és de Pilar Parcerisas i el mateix Manuel Cussó però Joan Brossa va revisar-lo, a la cinquena versió, per donar-li una unitat de llenguatge. «És pot dir —creu el director— que en la pel·lícula hi ha un món brossià però una estètica Cussó».

També *És quan dormo que hi veig clar* és l'aproximació a un poeta més que l'adaptació literal de la seva obra.

El film té per protagonista un cineasta, interpretat per l'artista Carlos Pazo, que projecta fer un film sobre la figura de Foix. El món poètic de l'autor de *Sol i de dol* és recreat en les progressives al·lucinacions d'aquest director, ingressat en un sanatori, que arriba a identificar-se amb el poeta

Fotograma de 'L'escot', basada en la novel·la 'Amorrada al piló', de Maria Jaén.

d'una manera plena i viu les experiències que aquest descriu en els seus textos.

La idea, explica Jordi Cadena, «par-

teix de l'encàrrec de fer un documental, que no em plantejo de manera clàssica. Treballant en el guió amb Carles Hac Mor, ens adonem de la possibilitat de posar en escena poemes i de com l'acoblament d'aquests poemes ens permet fer una ficció». En el film s'han utilitzat fragments d'una extensa entrevista enregistrada en vídeo que Cadena havia mantingut amb Foix. Alguns textos teatrals del poeta, poc coneguts, també van ser inclosos en el guió. La posada en escena es va fer, en paraules del director, «de la manera més naturalista i sense cap pretensió ni surrealista ni de segones lectures. La tria del blanc i negre és precisament per això, per no subratllar ni remarcar res».

Els dos films neixen amb una clara consciència del seu caire innovador i de no estar destinats al gran públic. A més, tenen en comú que representen noves propostes en un terreny molt trepitjat.

L'obertura de nous camins se suma a una col·laboració creixent entre escriptors i cineastes. Aquesta, que ja ha donat fruits com *El complot dels anells*, escrita a mitges entre Bellmunt i Torrent o els treballs com a guionista d'Andreu Martín, pot ser determinant perquè la via del cinema literari no es quedi estancada i limitada a les pulcres i asèptiques adaptacions dels llibres que tots els estudiants de COU tenen en el programa obligatori de lectures. □

Fotograma de 'Sinatra', de Francesc Betriu.